

İstanbul depremlerinin tarihi ve nekrofilik şehir planlaması

Doğan Alpaslan Demir

27 Eylül 2019
Bornova- İzmir

*Birden kapandı birbiri ardınca perdeler...
Kandilli, Göksu, Kanlıca, İstinye neredeler?*

Yahya Kemal Beyatlı

Tarih boyunca İstanbul'un depremle ilgili sabıka dosyası oldukça kabarık denebilir. Bizans döneminde 554, 869 ve 1346 yıllarında meydana gelen depremlerin oldukça yıkıcı olduğu Bizans kaynaklarında yer almıştır. Geçmişteki bu depremlerin yarattığı tahribattan 1453 sonrası işbaşında olan Osmanlı yöneticileri ders çıkaramamış olacak ki 16 Ocak 1489, 22 Ağustos 1509, Nisan 1557, Temmuz 1690, 24 Mayıs 1719, 22 Mayıs 1766 ve son olarak 10 Temmuz 1894 tarihlerinde meydana depremlerin bazıları İstanbul'u harabeye çevirmiştir. Osmanlı döneminde İstanbul'da meydana gelen depremler içinde en ağır yıkım 22 Ağustos 1509'da meydana gelmiştir. Yıkılan ev sayısının 1000 civarında olduğu, 10.000 kişinin yaralandığı ve 4-5 bin kişinin öldüğü düşünülmektedir. Depremin varsıl, yoksul dinlemediği hatta daha çok varsılları vurduğunu söylemek hata olmaz. Çünkü yoksul mahallelerin ahşap evlerinde hem daha az yıkım olmuş hem de ölen sayısı daha azdır. 1509 depreminde ölenlerin üçü Divan-ı Hümayun üyesidir ve içlerinden Mustafa Paşa'nın konağının yıkılmasıyla emrindeki 360 sipahi de hayatını kaybetmiştir. Padişah II. Bayezid sarayın bahçesindeki geçici barınaklarda 10 gün kaldıktan sonra Edirne'ye gitmiştir. 1509 depremi tarihe "Küçük Kıyamet" olarak geçmiştir.

Kaynaklar 22 Mayıs 1766 depremini, 1509'dan sonraki en büyük deprem olarak kaydetmiştir. Birçok cami, han, saray yıkılmış, Padişah III. Mustafa şehri terk etmiştir. Halk uzunca bir süre geçici barınaklarda, çadırlarda kalmıştır.

İstanbul'da yaşanan son büyük deprem 10 Temmuz 1894 yılında meydana gelmiştir. Deprem İstanbul dışında Yanya, Bükreş, Girit ve Konya'da hissedildiği bildirilmiştir. Deprem saat 12.24'te meydana gelmiş ve tahminlere göre 7 şiddetindedir.

1894 depremiyle ilgili elimizdeki bilgiler oldukça kapsamlıdır. Bunun sebebi II. Abdülhamit'in depremle ilgili bir rapor hazırlanmasını istemesi ve bu raporun İstanbul'a çağırılan Atina Rasathanesi Müdürü Eserinisti tarafından hazırlanmış oluşudur. Eserinisti tarafından hazırlanan rapor oldukça detaylıdır ve konuya ilgi duyanlar tarafından internet ortamından temin edilebilir. Bu raporun en ilgi çekici yanı, Yunan deprem uzmanının yıkımın fazla olduğu yerlerdeki sebepleri çok sarih olarak açıklamış olmasıdır. Örneğin Katırlı köyünün yarısı bataklık arazide kurulu olduğundan yıkım çok ağır olurken sağlam arazide kurulu köyün diğer yarısı hasar görmemiştir. Yine Yalova'da kumlu arazide kurulan çiftlik binaları yıkılırken diğer binalar sağlam kalmıştır. Eserinisti ahşap binaların ve kaliteli demir ve betondan yapılan binaların sağlam kaldıklarını raporunda belirtmiştir.

1894 depreminde resmi kayıtlara bakılırsa 474 kişi hayatını kaybetmiştir. Bugün için bu sayının doğru olmasının olanaklı olmadığını biliyoruz ama gerçek sayıyı telaffuz etmekten çok uzağız. Her şeyden önce ölü sayılarına Yalova ve Adalar gibi yıkımın çok ağır olduğu yerler dahil edilmemiş, ölü ve yaralıların sayılarına dair bırakın gerçek sayıları yazmak veya tahminde bulunmak, tüm yazılı eserlerde deprem kelimesinin kullanılması yasaklanmıştır.

Sultan Abdülhamit'in 1894 depremi konusunda ilmi tahkikat yapılmak üzere Atina Rasathane Müdürü Eserinisti'den yardım istemesi hiç şüphesiz takdire şayandır. Nedir, Sultan'ın 1894 depremi konusunda verdiği talimatlar bundan ibaret değildir. Depremden hemen sonra sarayda ezan ve Zilzal suresini okutur. Hemen ardından çıkardığı bir irade ile bütün Müslümanların daima abdestli gezmelerini, tövbe etmelerini, afetin tekrarlamaması için Allah'a niyaz etmelerini emreder. Hicaz valisine bir emirname göndererek Haremeyn-i Şerife'nin İstanbul depreminin son bulması için dualar okunmasını ister.

ÖZCESİ

Çok kabaca söylemek gerekirse İstanbul her 100-150 yılda bir şiddetli, her 250 yılda bir 7'nin üzerinde olmak üzere çok şiddetli depremlerle karşı karşıya gelmiştir. 1509 ve 1766 depremlerinin periyodları göz önüne alınırsa, önümüzdeki dönemde

İstanbul'un çok şiddetli bir depremle karşılaşma olasılığının yüksek olduğunu öngörmek için kâhin olmak gerekmemektedir. Kaldı ki bu öngörü, fay hatları ve tektonik hareketleri izleyen jeoloji bilim insanları tarafından da onaylanmaktadır^[ii].

Yunanlı deprem uzmanı Eserinisti'nin raporunun üzerinden 125 yıl geçti. Bu 125 yıl içinde raporun en temel argümanlarına bile sahip çıkılsaydı bugün başka bir İstanbul kentimiz olurdu.

İstanbul kaybedilmiştir. "Nekrofilik şehir planlaması^[iii]" anlayışı İstanbul'u ele geçirmiştir. İstanbul'u bekleyen afet, 3-5 binanın yıkımıyla değil milyonlarca insanın ölümüyle sonuçlanacaktır. Geldiğimiz noktada küçük tadilatların, mikro projelerin, binaları güçlendirme çalışmalarının, kentsel dönüşüm/götürüşüm projelerinin yararı çok az olacak, 1999 öncesi yapılan tüm binaların yıkılması bile İstanbul'u kurtarmaya yetmeyecektir. Rant temelli ve benim "nekrofilik şehir planlaması" olarak tanımladığım anlayış, bedeli ne olursa olsun terk edilmelidir. Kenti yeniden inşa edecek alabildiğine cesur, ilk bakışta delice denebilecek acil durum planlarına ve kenti yeniden inşa etmekten korkmayan devrimci bir anlayışa gereksinimimiz bulunuyor. Yapılabilir mi? Cevaplarınızın ne olduğu önemli değil! Başka bir yol yok!

SONSÖZ

Depremleri oruç tutmamaya, namaz kılmamaya, zinaya bağlayan yobaz taifesine de iki çift lafım var. "Ulu sultanınız" Abdülhamit Han da depremlerin tekrarlamaması için dua, namaz, vb. İslami ibadet ve ritüellerden medet beklese de "gavur" ve de "kafir" olduğuna bakmadan Yunanlı bir bilim adamına, deprem uzmanına rapor hazırlatmış ve bu raporu ciddiye almıştır. "Ecdadınız" kadar olsun sağduyulu olmanızı bekliyorum. Şu halk sözünü belki bilirsiniz, bilmeyenler için ben yazayım:

"Taifenin akıllısı dümenden uzak durur."

KAYNAKLAR

1-Dr. Hamiyet Sezer, *1894 İstanbul depremi hakkında bir rapor üzerine inceleme*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 29, 1996.

3-Elizabeth Zachariadou, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Doğal Afetler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001, İSTANBUL.

5-Sema Küçükaliöğlü Özkılıç, *1894 Depremi ve İstanbul*, İş Bankası Kültür Yayınları, Kasım 2015, İstanbul.

6-Mehmet Korkmaz, *Kadim Şehir İstanbul'un Depremlerle İmtihanı: 1894 Depremi*, İstanbul Tarih internet sitesi, 18 Ekim 2016.

DİPNOTLAR

^[i] Ayrıntılı bilgi için okuyunuz: http://bianet.org/biamaq/yasam/213660-beklenen-buyuk-istanbul-depremi-nedir-ne-zaman-yasanmasi-bekleniyor?bia_source=rss

^[ii] *Nekrofilik şehir planlaması tanımı bana aittir. Bu konuda yazdığım yazı hazırlık aşamasındadır.*

** Kapak görseli Pixabay internet sitesinden alınmıştır.

Bu yazının telif hakkı tümüyle yazarı Doğan Alpaslan Demir'e aittir. Kaynak göstermek şartıyla kısmen veya PDF belge üzerinde değişiklik yapmamak kaydıyla tümünü paylaşabilir veya çoğaltabilirsiniz.